

ЕФЕКТИВНІСТЬ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ: СТРУКТУРНИЙ ТА ЕКОНОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ

© 2018 АНТОНЮК К. І.

УДК 339.96:338.1
JEL Classification: B23

Антонюк К. І.

Ефективність міжнародної технічної допомоги в Україні: структурний та економетричний аналіз

Мета статті полягає в аналізі методів оцінки ефективності міжнародної технічної допомоги (МТД) та визначенні її реального впливу на економічні перетворення в Україні та її регіонах. Розглянувши значний масив статистичних даних, наукових праць, досліджено динаміку зміни обсягів і пріоритетних секторів для фінансування проектів і програм МТД з урахуванням політичних і економічних змін у житті країни. Запропоновано підхід оцінювання ефективності МТД на основі визначення коефіцієнта кореляції між обсягами МТД у певній галузі економіки, її часткою у ВВП країни й окремими галузевими індикаторами. Його апробація для галузей, які на сьогодні є об'єктом реформ (транспорт та інфраструктура, охорона здоров'я та медицина, енергетика, аграрний сектор та освіта), ще раз підтвердила висновки багатьох науковців про відсутність чіткої кореляції між досліджуваними змінними, що свідчить про багатокритеріальність, неоднозначність і складність впливу МТД на економічний розвиток країни. Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі, враховуючи неоднозначність впливу програм і проектів МТД на розвиток країни, вбачаємо в удосконаленні системи моніторингу проектів з боку органів влади та місцевого самоврядування, застосуванні сучасних аналітичних методів, імітаційного, системно-динамічного моделювання тощо.

Ключові слова: міжнародна технічна допомога, методи оцінювання ефективності, міжнародні донори, галузевий економетричний аналіз.

Рис.: 4. Табл.: 3.

Антонюк Катерина Іванівна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра маркетингу та логістики, Запорізький національний технічний університет (вул. Жуковського, 64, Запоріжжя, 69063, Україна)

E-mail: ekaterinaia@ukr.net

ORCID: 0000-0001-8568-5058

Researcher ID: E-4642-2018

УДК 339.96:338.1
JEL Classification: B23

UDC 339.96:338.1
JEL Classification: B23

Антонюк Е. И. Эффективность международной технической помощи в Украине: структурный и эконометрический анализ

Цель статьи заключается в анализе методов оценки эффективности международной технической помощи (МТП) и определении ее реального влияния на экономические преобразования в Украине и ее регионах. Рассмотрев значительный массив статистических данных, научных трудов, исследована динамика изменения объемов и приоритетных секторов для финансирования проектов и программ МТП с учетом политических и экономических изменений в жизни страны. Предложен подход оценки эффективности МТП на основе определения коэффициента корреляции между объемами МТП в определенной отрасли экономики, ее долей в ВВП страны и отдельными отраслевыми индикаторами. Его апробация для отраслей, которые на сегодня являются объектом реформ (транспорт и инфраструктура, здравоохранение и медицина, энергетика, аграрный сектор и образование), еще раз подтвердила выводы многих ученых об отсутствии четкой корреляции между исследуемыми переменными, что свидетельствует о многокритериальности, неоднозначности и сложности влияния МТП на экономическое развитие страны. Перспективы дальнейших исследований в данном направлении, учитывая неоднозначность влияния программ и проектов МТП на развитие страны, видим в совершенствовании системы мониторинга проектов со стороны органов власти и местного самоуправления, применении современных аналитических методов, имитационного, системно-динамического моделирования и т.д.

Antoniuk K. I. The Efficiency of International Technical Assistance in Ukraine: Structural and Econometric Analysis

The aim of the article is to analyze methods to assess the efficiency of international technical assistance (ITA) and determine its real impact on economic transformations in Ukraine and its regions. Having examined a significant array of statistical data, scientific papers, there revealed trends in changes in the volume of and priority sectors for financing projects and programs of the ITA, taking into account political and economic transformations in the life of the country. There proposed approach to evaluating the efficiency of ITA based on determining the coefficient of correlation among the volumes of ITA in a particular sector of the economy, its share in the country's GDP and individual sectoral indicators. Its evaluation for industries that are currently under reform (transport and infrastructure, health care and medicine, energy, the sectors of agricultural and education) has once again confirmed the conclusions of many scientists on the lack of clear correlation among the variables studied, which indicates multicriteriaity, ambiguity and complexity of the impact of the ITA on the economic development of the country. Prospects for further research in this direction, given the ambiguity of the impact of ITA programs and projects on the development of the country, are in improving the system for monitoring projects by the authorities and local governments as well as in using modern analytical methods, simulation, system dynamic simulation, etc.

Keywords: international technical assistance, methods for assessing efficiency, international donors, sectoral econometric analysis.

Ключевые слова: международная техническая помощь, методы оценки эффективности, международные доноры, отраслевой экономический анализ.

Рис.: 4. Табл.: 3.

Антонюк Катерина Ивановна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра маркетинга и логистики, Запорожский национальный технический университет (ул. Жуковского, 64, Запорожье, 69063, Украина)

E-mail: ekaterinaia@ukr.net

ORCID: 0000-0001-8568-5058

Researcher ID: E-4642-2018

Fig.: 4. Tbl.: 3.

Antoniuk Kateryna I. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Marketing and Logistics, Zaporizhzhya National Technical University (64 Zhukovskoho Str, Zaporizhzhia, 69063, Ukraine)

E-mail: ekaterinaia@ukr.net

ORCID: 0000-0001-8568-5058

Researcher ID: E-4642-2018

Вступ. Міжнародна технічна допомога (МТД) є важливим інструментом інтеграції України до світового співтовариства, сприяння її сталому соціально-економічному розвитку, вирішення структурних і галузевих проблем країни. Ґрунтовне дослідження МТД та її впливу на економіку України є передумовою для створення ефективних взаємовідносин з міжнародними донорами, раціонального планування змісту та бюджетів проектів і програм МТД. Тому питання якісного та кількісного оцінювання ефективності МТД, її внеску у соціально-економічний розвиток країни та її регіонів, окремі галузі й сектори є надзвичайно актуальним для сьогодення.

Аналіз досліджень с постановка завдання. Незважаючи на тривалий успішний досвід співпраці України з зарубіжними донорами, в суспільстві, наукових і політичних колах тривають дебати щодо ефективності МТД. Дослідники зазначають [1, с. 17; 2, с. 78], що оцінювання реального впливу програм і проектів міжнародних донорів на економічні перетворення є надзвичайно складним завданням. Визначення ефективності МТД здійснюється на основі методів, які групують [3–5] у порядку збільшення аналітичної потужності: (1) описові; (2) що визначають потенціал підвищення ефективності; (3) які здатні порівнювати всі наслідки надання допомоги з точки зору їх відносної ефективності.

Методи першої групи (експертний метод, метод конкретної оцінки ефективності) є цілком описовими, не розкривають принципів дії донорської допомоги, шляхів підвищення її ефективності порівняно з альтернативними джерелами фінансування. Незважаючи на широке застосування, експертні судження чи конкретні оцінки мають суб'єктивний характер, що поруч із відсутністю підтверджених даних чи обґрунтувань надає їм обмежену аналітичну силу.

Натомість методи визначення потенціалу поліпшення ефективності МТД засновані на порівнянні результатів донорської допомоги з альтернативами явним або неявним чином. Ключовим із цієї групи є бенчмаркінг одиничних витрат і порівняльний аналіз інших показників часткової ефективності, у якому порівнюються витрати на випуск чи адміністративні витрати за декількома варіантами допомоги. Метод відстеження витрат полягає у відстежуванні всіх витрат, пов'язаних з наданням допомоги, до досягнення кінцевого результату та оцінює ймовірність того, що ці результати мають передбачувані або непередбачувані наслідки. Ще один – фінансовий аналіз – є потужним інструмен-

том для оцінки вартості інвестицій. У контексті донорської допомоги це корисно, якщо елементи приватного сектора є частиною допомоги. Для цих елементів фінансовий аналіз може оцінити як потенціал підвищення фінансової спроможності, так і підвищення ефективності.

Найскладніша група методів – порівняння ефективності всіх втручань донорами – покликани порівнювати цілі втручання з надання допомоги. Наприклад, аналіз витрат і вигід (СВА) є корисною основою для прийняття рішень, оскільки відображає всі витрати та вигоди, пов'язані з отриманням допомоги, у грошовому виразі. Аналогічним СВА, але менш відомим методом аналізу ефективності, є Метод ефектів, розглядає більше зацікавлених сторін і сценаріїв. Аналіз ефективності витрат (СЕА) визначає основний результат допомоги та зіставляє його з витратами на втручання, що важко виразити у грошових одиницях.

Застосування цієї групи методів на практиці є надзвичайно складним, а в умовах обмеженості статистичних і аналітичних даних щодо МТД і ступеня їх достовірності є ускладненим у нашій країні. Тому доцільно використовувати більш прості й ефективні методи. У світовій практиці головним індикатором ефективності МТД є створені на її основі товари та послуги, які продовжать існувати на ринку після завершення проекту [5]. Тому важливим завданням з наукової і практичної точок зору є пошук методик кількісного оцінювання ефективності МТД.

Результати дослідження. Міжнародна технічна допомога надається Україні практично в усіх секторах економіки та суспільного життя більш ніж 20 країнами світу (США, ЄС, Канада, Німеччина, Швеція, Швейцарія, Японія, Данія тощо), а також міжнародними організаціями (найбільші – ООН, Світовий банк, ЄБРР). Аналізуючи хронологію (рис. 1) отримання донорської допомоги, варто звернути увагу на пікові роки (2008 р., 2013–2017 рр.), коли істотні політичні й економічні зміни (фінансово-економічна криза 2008–2009 рр.; Революція Гідності 2013–2014 рр.; Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та її імплементація; реформа децентралізації; судова, медична й освітня реформи) в житті країни підкріплювалися значними обсягами фінансової підтримки.

У регіональному розрізі (рис. 2) більшість проектів спрямовувалися на західні (Львівська, Закарпатська, Волинська, Івано-Франківська) та Київську області, а також на національний рівень реалізації. Це може бути пояснено: (1) територіальним наближенням цих областей до розви-

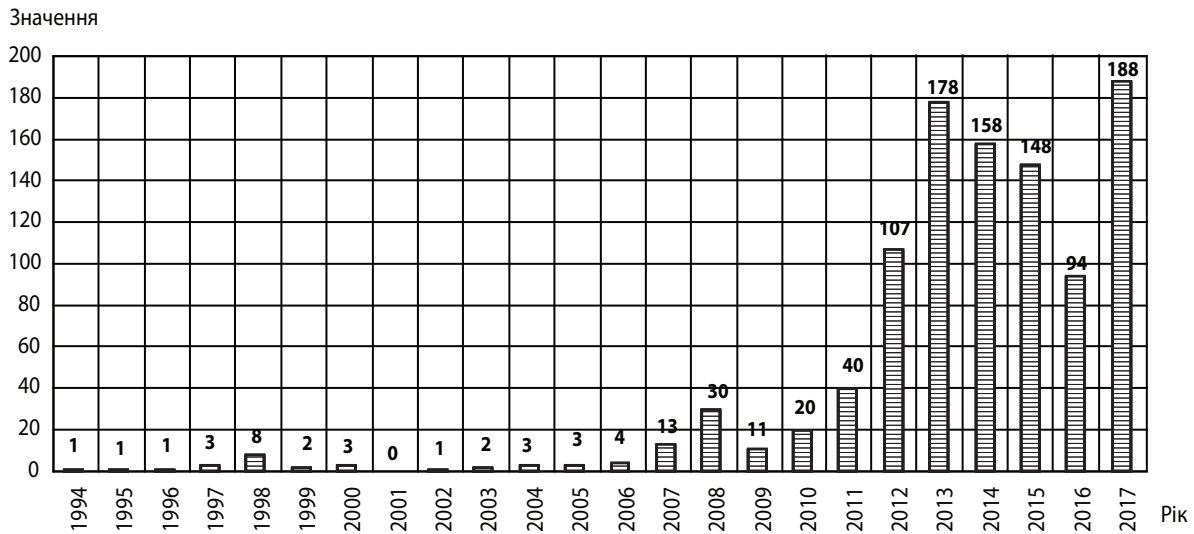

Рис. 1. Кількість проектів МТД, реалізованих в Україні, 1994–2017 рр., од.

Джерело: сформовано автором на основі [6]

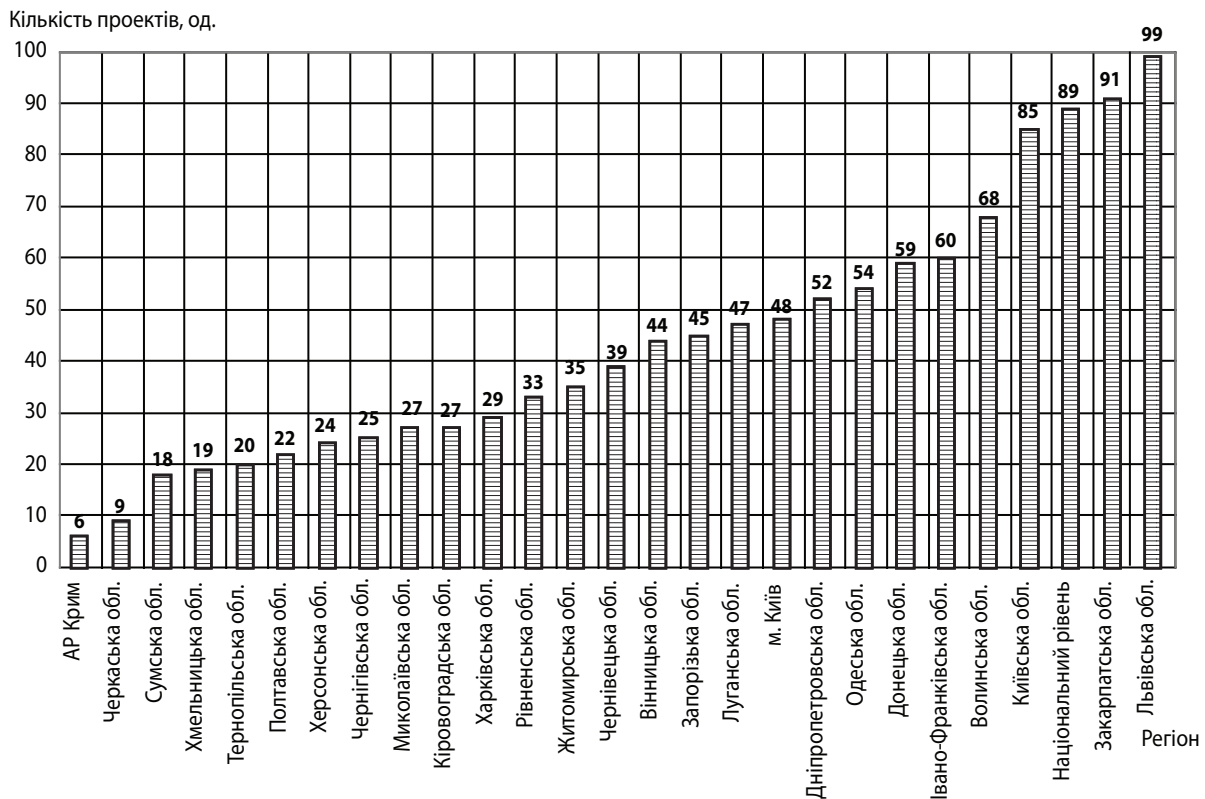

Рис. 2. Розподіл проектів і програм МТД за регіонами України у кількісному вираженні, 1994–2017 рр., од.

Джерело: сформовано автором на основі [6]

нених країн, а отже, менталітет і навички населення, підходи в діяльності організацій і установ більш звичні для донорів; (2) відпрацьованими процедурами поширення, реалізації та звітування за проектам в цих регіонах; (3) зацікавленістю європейських країн у розвитку прикордонних територій.

В секторальному розрізі (рис. 3) з 1994 по 2015 рр. найбільше фінансувалися проекти і програми МТД, пов'язані

з ядерною безпекою (26,6 %), підтримкою промисловості та малого і середнього підприємництва (19,9 %), енергетики та енергоефективності (16,7 %), очищенням водних ресурсів і антисанітарією (12,7 %). Така структурна побудова пов'язана з пріоритетністю безпекових заходів на об'єктах атомних електростанцій, утилізацією ядерного палива, охороною навколишнього природного середовища, необхідністю енергетичної модернізації організацій і установ

Рис. 3. Секторальна структура проектів і програм МТД в Україні, 1994–2015 рр., млн дол. США

Джерело: сформовано автором на основі [6]

житлово-комунального сектора, промислових підприємств та удосконаленням підходів до управління підприємствами сектора малого та середнього бізнесу.

В умовах євроінтеграційної політики України в останні 4 роки, суттєвої секторальної підтримки з боку ЄС, з одного боку, та військово-політичного конфлікту з РФ і створення зовнішньо-торгівельних перешкод – з іншого, пріоритетні галузі, обсяги фінансування та ключові донори МТД також змінилися (рис. 4).

Потужним зовнішнім викликом, що призвів до погіршення кількісних і якісних показників соціально-економічного розвитку України, стали анексія АР Крим та збройний конфлікт на території Донецької і Луганської областей, які тривають з 2014 р. до сьогодні. У зв'язку з цим з 2015 по 2017 рр. суттєво зросла кількість і обсяги фінансування проектів і програм, спрямованих на відновлення Донбасу, підтримку, поселення та працевлаштування внутрішньо переміщених осіб (ВПО), соціальну та психологічну адаптацію учасників антитерористичної операції (АТО), підтримку національної безпеки й оборони України та її регіонів. Розпочаті реформи децентралізації, медицини, освіти, поліції, судової системи були підкріплені відповідними проектами МТД, про що свідчать значні обсяги фінансування за такими секторами: місцевий розвиток та управління, урядування та громадянське суспільство. При цьому питання енергетичної ефективності, безпеки споживання, екології, розвитку інфраструктури, банківського та фінансового сектора в Україні не виходили за межі інтересів міжнародних донорів.

Ключовими донорами України за останні 3 роки (табл. 1) стали уряди країн США, ЄС, Швеції, Японії, а також фінансові інституції цих країн (Шведська міжнародна агенція з розвитку і співпраці (SIDA), Шведський орган по радіаційній безпеці (SSM), Державний департамент США, Міністерство оборони США, Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), Японське агентство міжнародного співробітництва (JICA) та ін.) [6; 7].

Проте описовий підхід до аналізу проектів і програм МТД не дозволяє об'єктивно оцінити ефект від їх реалізації. Тому для кількісного оцінювання впливу МТД на різні галузі розвитку країни авторами зроблено спробу використати коефіцієнт кореляції, який застосовується для визначення щільності зв'язку між результативними і факторними ознаками у кореляційно-регресійній моделі. В нашому випадку досліджувався зв'язок між обсягами МТД у певній галузі економіки, її часткою у ВВП країни, а також окремими галузевими індикаторами. Враховуючи специфіку досліджуваних величин, слід зазначити, що вплив МТД не може миттєво відобразитися на економічних показниках. Припустимо, що результат від надання МТД в n році відобразиться на економічних показниках не раніше ніж в $n+1$ році. Тому для розрахунку коефіцієнта кореляції візьмемо обсяг МТД за 2012-2016 рр. та загальні показники, що характеризують той чи інший сектор за 2013-2017 рр. Для аналізу виокремлено галузі, які на сьогодні є об'єктом реформ, а саме: транспорт та інфраструктура, охорона здоров'я та медицина, енергетика, аграрний сектор та освіта.

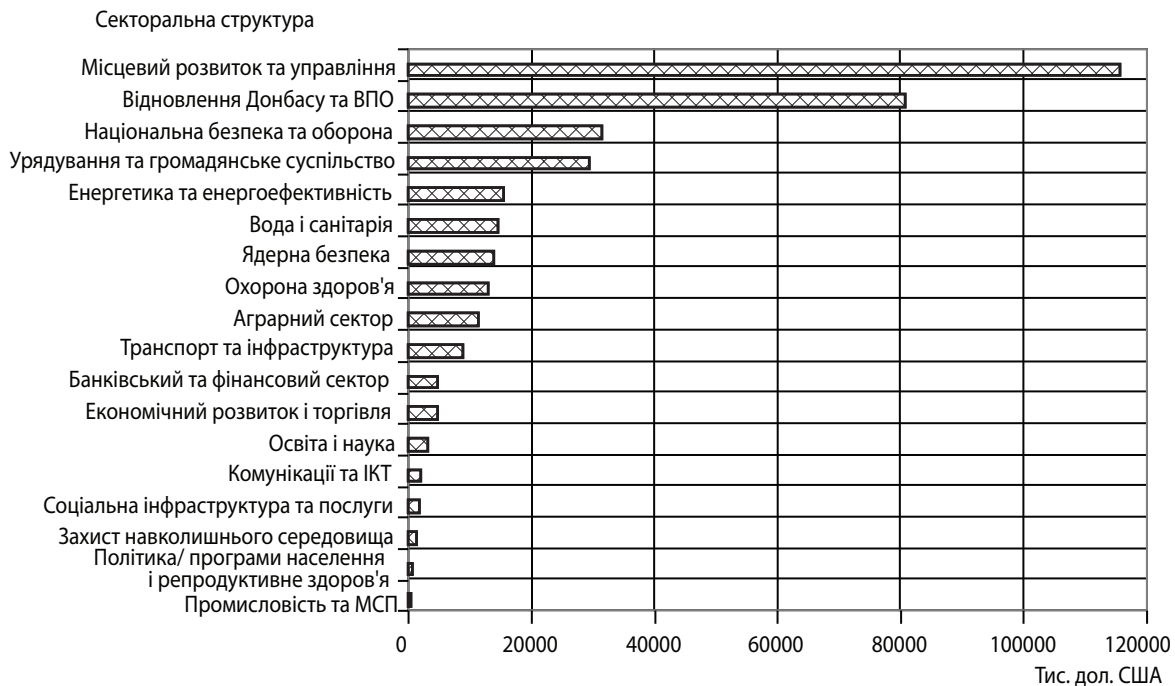

Рис. 4. Секторальна структура проектів і програм МТД в Україні, 2015–2017 рр., тис. дол. США

Джерело: сформовано автором на основі [6]

Значення коефіцієнта кореляції між обсягами МТД України та часткою у ВВП країни [8] за вказані вище роки для галузі транспорту та інфраструктури становить 0,94, що свідчить про наявність дуже тісного зв'язку між цими показниками, проте істотних змін в удосконаленні транспортної галузі не спостерігається, що свідчить про багатокритеріальність, неоднозначність і складність впливу МТД на розвиток економіки.

Якщо той самий розрахунок застосовувати до галузі охорони здоров'я [8; 9], то коефіцієнт дорівнюватиме 0,53 та визначатиме помірний лінійний зв'язок між досліджуваними показниками. Також спостерігається слабкий кореляційний зв'язок (-0,65-0,23) між обсягом МТД та іншими статистичними показниками цієї галузі (середньою тривалістю життя, смертністю і народжуваністю населення). Водночас недостатність відповідних галузевих показників щодо результатів діяльності безпосередньо у сфері медицини унеможливує встановлення зв'язку та формує поле подальших досліджень.

Той факт, що загальні обсяги МТД в галузі енергетики мають тісний зворотній зв'язок з показниками загального кінцевого енергоспоживання та загального постачання первинної енергії (табл. 2), свідчить про позитивний вплив донорської допомоги на підвищення енергоефективності країни. Порівняно низьке значення коефіцієнта кореляції між обсягами МТД та енергоспоживання з використанням відновлювальних джерел можна трактувати як поступову енергомодернізацію держави.

Досліджуючи аграрний сектор, можна зробити висновок про відсутність прямого зв'язку між обсягом МТД і кількістю сільськогосподарських тварин (велика рогата худоба, у тому числі корови, свині, вівці, кози, птиця) (-0,97),

а також виробництвом основних видів продукції тваринництва (м'ясо, молоко, яйця від птиці та овна) (-0,94). Низький вплив МТД також відзначається у показниках виробництва сільськогосподарських культур, які включають в себе культури зернові та зернобобові, цукровий буряк, соняшник, картоплю, овочеві культури, а також плодові та ягідні культури (коефіцієнт кореляції дорівнює 0,22). Помірний лінійний зв'язок простежуються на показниках урожайності сільськогосподарських культур (коефіцієнт кореляції становить 0,49). З цього можна зробити висновок про складність встановлення причинно-наслідкових зв'язків між обсягами МТД і результатами діяльності в галузі, отже, це питання потребує подальшого поглибленого дослідження, зокрема, з точки зору програмно-цільового або проблемно-цільового підходів.

Розрахунок коефіцієнтів кореляції показав, що серед досліджуваних напрямів розвитку України обсяги МТД мають найбільш помітний вплив на галузь освіти та науки (табл. 3).

Це твердження підкріплюється найбільш наближеними до 1 значеннями коефіцієнтів кореляції для показників витрат на виконання наукових досліджень і розробок за видами робіт, а також інноваційної активності за загальною сумою витрат. Значення коефіцієнтів кореляції між 0,5 та 1 для обсягів МТД і впроваджень інновацій на промислових підприємствах (за кількістю найменувань виробництва інноваційної продукції – 0,55, за кількістю впровадження нових технологічних процесів – 0,68) свідчать про існування суттєвого взаємозв'язку між цими показниками. Це пояснюється сутністю МТД, яка спрямована саме на передачу навичок і знань, освітні технології та підвищення кваліфікації персоналу.

Таблиця 1

Ключові донори МТД України, 2015–2017 рр.

№ з/п	Країна-донор, організація-донор	Обсяг МТД, тис. дол. США
1	Уряд Королівства Швеція, Шведська міжнародна агенція з розвитку і співпраці (SIDA), Шведський орган по радіаційній безпеці (SSM)	120996,85
2	Уряд США, Державний департамент США, Міністерство оборони США, Агентство США з міжнародного розвитку (USAID)	68428,24
3	Європейський Союз	56335,68
4	Уряд Японії, Японське агентство міжнародного співробітництва (JICA)	20006,31
5	Інші	17730,90
6	Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПР ООН)	15355,23
7	Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР)	11879,96
8	ООН	10000,00
9	Уряд Федеративної Республіки Німеччина, Кредитна установа для відбудови (KfW)	8900,80
10	Уряд Канади; Департамент закордонних справ, торгівлі та розвитку Канади (DFATD)	7134,27
11	Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЕ)	3507,33
12	Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР)	3402,12
13	Уряд Королівства Норвегія, Північна екологічна фінансова корпорація (НЕФКО)	2291,1
14	Рада Європи	2260,00
15	Консультативна місія ЄС в Україні	1220,40
16	Агенція НАТО з підтримки і постачання	1198,70
17	Уряд Республіки Польща	945,72
18	Агентство розвитку Австрії (АРА)	565,00
19	Європейський інвестиційний банк	564,88
20	ЮНІСЕФ	349,93
21	Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ)	272,33
22	Уряд Турецької Республіки; Турецьке агентство зі співробітництва та координації (ТІКА)	35,48

Джерело: сформовано автором на основі [6]

Таблиця 2

Показники розвитку галузі енергетики в Україні, 2012–2016 рр.

Рік	Обсяг МТД	Загальне кінцеве енергоспоживання, тис. т н. е.	Загальне постачання первинної енергії, тис. т н. е.	Енергоспоживання на основі відновлювальних джерел життя, тис. т н. е.
2012	43992382	73107	122488	2476
2013	633647922,8	69557	115940	3166
2014	885675529	61460	105683	2797
2015	1308124971	50831	90090	2700
2016	299344187,9	51645	91658	3616
Коефіцієнт кореляції	-	-0,93	-0,92	0,33

Джерело: сформовано автором на основі [8; 9]

Висновки

Дослідження структури, обсягів та ефективності міжнародної технічної допомоги в Україні дозволили встановити:

1. Незважаючи на тривалу співпрацю України з зарубіжними донорами, наявність значної кількості

методів оцінки ефективності МТД, визначення реального впливу програм і проектів міжнародної допомоги на економічні перетворення в країні та її регіонах є складним завданням.

2. За роки незалежності МТД надавалася Україні практично в усіх секторах економіки та суспіль-

Показники розвитку галузі науки та освіти в Україні, 2012-2016 рр.

Рік	Обсяг МТД	Кількість працівників наукових організаціях за категоріями персоналу	Витрати на виконання наукових досліджень і розробок за видами робіт	Інноваційна активність: загальна сума витрат	Впровадження інновацій на промислових підприємствах: виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	Впровадження інновацій на промислових підприємствах: нові технологічні процеси
2012	3965214	164340	9419,9	11480,6	3403	2188
2013	3872061,71	155386	10248,5	9562,6	3138	1576
2014	9212403,34	136123	9487,5	7695,9	3661	1743
2015	12777244,07	122504	11003,6	13813,7	3136	1217
2016	45524016,52	97912	11530,7	23229,5	4139	3489
Коефіцієнт кореляції	-	-0,94	0,94	0,96	0,55	0,68

Джерело: сформовано автором на основі [8; 9]

ного життя більш ніж 20 країнами світу та міжнародними організаціями, при цьому спостерігалися пікові періоди (2008 р., 2013–2017 рр.), пов'язані з вагомими політичними та економічними змінами в житті країни. В секторальному розрізі до 2015 рр. найбільше фінансувалися проекти і програми МТД, пов'язані з ядерною безпекою, підтримкою промисловості та МСП, енергоефективністю, екологією, а після підписання Угоди про асоціацію та в умовах військово-політичного конфлікту – проекти, спрямовані на відновлення Донбасу, підтримку внутрішньо переміщених осіб, місцевий розвиток та управління, урядування та громадянське суспільство.

3. Запропонований автором підхід оцінювання ефективності МТД на основі визначення коефіцієнта кореляції між обсягами МТД у певній галузі економіки, її часткою у ВВП країни та окремими галузевими індикаторами, апробований для галузей, які на сьогодні є об'єктом реформ (транспорт та інфраструктура, охорона здоров'я та медицина, енергетика, аграрний сектор та освіта), ще раз підтвердив відсутність чіткої кореляції між досліджуваними змінними, що свідчить про багатокритеріальність, неоднозначність і складність впливу МТД на економічний розвиток країни.
4. Враховуючи неоднозначність впливу програм і проектів МТД на розвиток країни, складність оцінювання їх ефективності тощо, вважаємо, що ця проблема має стати об'єктом подальших поглиблених досліджень, заснованих на сучасних аналітичних методах і моделях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильєва М. О. Нова парадигма ефективності зарученої допомоги розвитку. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2010. Вип. 93. Ч. 1. С. 103–107.

2. Bigsten A., Tengstam S. International Coordination and the Effectiveness of Aid. *World Development*. 2015. Vol. 69. P. 75–85.

3. Sokol D. D., Stiegert K. W. An Empirical Evaluation of Long Term Advisors and Short Term Interventions in Technical Assistance and Capacity Building. URL: <http://www.coleurope.eu/content/gclc/documents/GCLC%20WP%2002-08.pdf>

4. Плоский К. В. Міжнародна технічна допомога як міждисциплінарна науково-практична проблема. *Державне управління: теорія та практика*. 2013. № 2. С. 129–139.

5. Кістерський Л. Л., Липова Т. В. Міжнародна технічна допомога: шляхи підвищення ефективності: монографія. Київ: [б. в.], 2010. 240 с.

6. Open Aid Ukraine. Офіційний портал координації міжнародної допомоги в Україні. URL: <http://openaid.gov.ua/>

7. Інформація щодо міжнародної технічної допомоги, що надається Україні, за результати проведеного МЕРТ моніторингу проектів у другому півріччі 2017 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/minekonomrozvitku-oprilyudnilo-zvit-shodo-mizhnarodnoyi-tehnichnoyi-dopomogi-dlya-ukrayini-u-2017-roci>

8. Україна у цифрах 2017: стат. зб. / за ред. І. Є. Вернера. Київ: Державна служба статистики України, 2018. 240 с.

9. Україна – 2017: стат. зб. / відп. за вип. О. А. Вишневська. Київ: Державна служба статистики України, 2018. 34 с.

REFERENCES

Bigsten, A., and Tengstam, S. "International Coordination and the Effectiveness of Aid". *World Development*, vol. 69 (2015): 75–85.

"Informatsiia shchodo mizhnarodnoi tekhnichnoi dopomohy, shcho nadaietsia Ukraini, za rezultaty provedenoho MERT monitorynhu proektiv u druhomu pivrichchi 2017 roku" [Information on international technical assistance provided to Ukraine for the results of the project's monitoring of the second half of 2017]. <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/minekonomrozvitku-oprilyudnilo-zvit-shodo-mizhnarodnoyi-tehnichnoyi-dopomogi-dlya-ukrayini-u-2017-roci>

Kisterskyi, L. L., and Lypova, T. V. *Mizhnarodna tekhnichna dopomoha: shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti* [International technical assistance: ways to increase efficiency]. Kyiv, 2010.

Open Aid Ukraine. Ofitsiyni portal koordynatsii mizhnarodnoi dopomohy v Ukraini. <http://openaid.gov.ua/>

Ploskyi, K. V. "Mizhnarodna tekhnichna dopomoha yak mizhdystsyplinarna naukovo-praktychna problema" [International technical assistance as an interdisciplinary scientific and practical problem]. *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka*, no. 2 (2013): 129-139.

Sokol, D. D., and Stiegert, K. W. "An Empirical Evaluation of Long Term Advisors and Short Term Interventions in Technical

Assistance and Capacity Building". <http://www.coleurope.eu/content/gclc/documents/GCLC%20WP%2002-08.pdf>

Ukraina - 2017: stat. zb. [Ukraine - 2017: statistical collection]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2018.

Ukraina u tsyfrakh 2017: stat. zb. [Ukraine in figures 2017: statistical collection]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2018.

Vasylieva, M. O. "Nova paradyhma efektyvnosti zarubizhnoi dopomohy rozvytku" [New paradigm of the effectiveness of foreign development assistance]. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*, vol. 1, no. 93 (2010): 103-107.